

atelje alberta dakometija

Jedino poreklo lepote je rana, jedinstvena, različita za svakoga, skrivena ili vidljiva, koju svaki čovek u sebi nosi, čuva i u koju se povlači kada želi da napusti svet zbog privremene ali duboke usamljenosti. Dug je put, dakle, od ove umetnosti do onoga što nazivaju bedom. Čini mi se da Dakometijeva umetnost kao da želi da otkrije ovu tajnu ranu svakog bića i svake stvari da bi ih na taj način osvetlila.

One u meni još bude ovo čudno osećanje: one su prisne, hodaju ulicom. Dakle, one su na dnu vremena, na početku svega, neprestano prilaze i uzmiču u jednoj suverenoj nepokretljivosti. Bilo da moj pogled pokuša da ih priveže, da ih zbliži ali bez besa, bez ljutnje i proklinjanja, jednostavno zbog udaljenosti koju nisam primetio da postoji između njih i mene, toliko se bila smanjila i skrutila da ih je, čini se, sasvim jednu uz drugu zblizila — one se gube iz vida: zato što se ova udaljenost između njih i mene odjednom povećala. Kuda idu? I dok je njihov lik još vidljiv, gde su? (Govorim u prvom redu o osam velikih statua izloženih ovoga leta u Veniciji).

Kažem Dakometiju:

JA: — Treba imati mnogo sklonosti prema Vašim skulpturama pa držati jednu u svom stanu.

ON: — Zašto?

OKlevam da odgovorim. Prezreće me zbog objašnjenja.

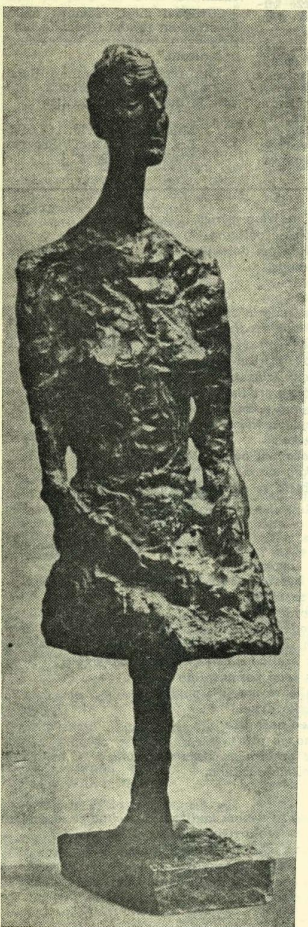
JA: — Jedna Vaša skulptura u sobi i soba postaje hram.

Izgleda malo zbunjen.

ON: — I Vi mislite da je to dobro?

JA: — Ne znam. A Vi, mislite li Vi da je to dobro?

ALBERTO GIACOMETTI
— grande donna seduta, 1938.

Naročito ramena i grudi dveju skulptura poseduju nežnost kostura koji, ako ga dodirnemo, pretvara se u prah. Krivina ramena-spoj s rukom-divan je... (izvinjavam se, ali) ipak je divan. Dodirujem ramena i zatvaram oči: ne umem da opišem sreću mojih prstiju. Najpre, oni prvi put dodiruju bronzu. Zatim, neko moćan vodi ih i ubeđuje.

Smeši se i čitava naborana koža njegovog lica smeje se. Na čudan način. Oči se smeju, naravno, ali i celo (čitava njegova ličnost ima sivu boju njegovog ateljea). Iz ljubavi, možda, prihvatio je boju prašine. Njegovi zubi smeju se—razdvojeni i sivivetar prolazi kroz njih.

Povodom bronz. Za jednim ručkom, jedan od njegovih prijatelja—ko li je to bio? — iz šale bez sumnje, reče mu:

— Zaista, da li bi jedan normalno razvijen mozak mogao živeti u jednoj ovakvoj pljosnatoj glavi?

Dakometi zna da jedan mozak ne bi mogao živeti u lobanji od bronz. Čak i kada bi imala tačne mere lobanje gosp. Rene Kotija. A pošto će glava biti od bronz, a da bi živela, i da bi bronz živela, treba dakle... To je jasno, zar ne?

Dakometijev pas od bronz, divan je. Bio je još lepši kada se njegov čudni sastav: izmešani gips, kanapi ili kućina, rasplatio. Nenaglašena, a ipak osetna artikulacija linije njegove prednje šape toliko je lepa da sama po sebi određuje gipkost hoda psa. Jer on lunja, njušeći svojom izduženom njuškom razinu zemlje. On je mršav. Bio sam zaboravio mačku: od gipsa, od njuške do repa skoro horizontalna, tako da kroz mišju ruku može da prođe. Njena kruta horizontalnost savršeno je nadoknadjivala oblik koji mačka ima čak i kad je sklupčana.

Pošto sam se začudio što se tu nalazi i jedna životinja—jedina među figurama:

ON: — To sam ja. Jednog dana tako sam se video na ulici. Bio sam pas. Ne mogu a da ne dodirnem statue: odvrćam pogled i moja ruka sama nastavlja da otkriva: vrat, glavu, potiljak, ramena... Oseti pritiču u vrhove mojih prstiju. Nema ni jednog koji ne bi bio različit, tako da moja ruka prolazi krajnje raznolikim i živim pejzažem.

FRIDRIH II (mislim, slučajući, mislim: Čarobnu frulu), Mocartu: Koliko nota, koliko nota!

MOCART. — Ni jedna nije suvišna. Sire. Moji prsti, dakle, ponavljaju ono što su Dakometijevi radili, ali dok su njegovi tražili podršku od vlažnog gipsa ili zemlje, moji sa sigurnošću gaze u njihov trag. I — konačno! — moja ruka živi, moja ruka vidi.

Njihova lepota—lepota Dakometijevih skulptura kao da je sadržana u ovom stalnom, neprekinutom kretanju od krajnje udaljenosti do najbliže prisnosti: kretanju kome nema kraja i zbog kojeg se može reći da su stalno u kretanju.

Njegove statue kao da pripadaju jednom minulom veku, kao da su otkrivene pošto su ih vreme i noć — koji su ih vešto izradili — nagrizli da bi im dali onaj, istovremeno mek i tvrd, izraz večnosti koja prolazi. Ili pak, one izlazi iz peći, ostaci strašnog gorenja: vatre su ugale, ali ono je moralo da ostane. Ali kakvi plamenovi!

Dakometi mi je rekao da je nekada pomišljao da izvaja jednu statuu i da je zakopa. (Odmah pomišljamo: Neka joj je laka zemlja). Ne da bi je otkrili, čak ni onda kad on sam i uspomena na njegovo ime budu nestali. Zakopati je, da li je to značilo ponuditi je mrtvima?

O usamljenosti predmeta.

ON: — Jednog dana, u mojoj sobi, posmatrao sam torbu na stolici i stvarno sam imao utisak da je, ne samo svaki predmet sam, već da poseduje težinu — ili pre, da nema težine — koja ga sprečava da pritisne drugi. Torba je bila sama, toliko sama da sam imao utisak da mogu podići stolicu a da torba ne promeni mesto. Ona je imala

svoje vlastito mesto, svoju vlastitu težinu, čak svoju vlastitu tišinu. Svet je bio lak, lak.

(Septembar '57) Najlepšu Dakometijevu statuu — govorim o vremenu pre tri godine — otkrio sam pod stolom kad sam se sagnuo da bih podigao moj čik. Bila je u prašini, sakrivalo ju je, noga nepretnog posetioza mogla je da je okrnji... ON: — Ako je zaista dobra, pokazaće se, čak ako je i sakrivan.

Ne samo da Vam se statue približavaju kao da su bile vrlo daleko, u dnu krajnje udaljenog horizonta, već, ma gde se nalazili u odnosu na njih, postavljaju se tako da ih Vi uvek gledate odozgo. One dolaze, nestrpljive da Vas stignu i prestignu.

On žali za nestalim javnim kućama. Mislim da su one zauzimala — a uspomena na njih još uvek zauzima — suviše mesta u njegovom životu, da bismo ih prećutali. Čini mi se da je u njih ulazio kao poklonik. Tamo je odlazio da bi se video na koljenima pred nedostiznim, dalekim božanstvom. Možda je između svake gole prostitutke i njega, postojala ona udaljenost koju svaka njegova statua neprestano stvara između sebe i nas. Svaka statua kao da nestaje — ili se pojavljuje — u tako udaljenoj i gustoj noći da se meša sa smrću: tako bi svaka prostitutka trebalo da se nađe u misterioznoj noći u kojoj bi bila kraljica. A on da stoji napušten na obali s koje je vidi kako se smanjuje i raste u isto vreme.

Kako on slika: odbija da odredi razliku u „nivou“ — ih planu — između različitih delova lica. Ista linija, ili isti skup linija, može da posluži za obraz, oko ili obrvu. Za njega oči nisu plave, obrazi ružičasti, obrva crna i izvijena: postoji jedna produžena linija koju čine obraz, oko i obrva. Na obrazu nema senke od nosa ili, ukoliko postoji moramo je smatrati delom lica, sa istim ertama, krivinama koje vaze tu ili tamo.

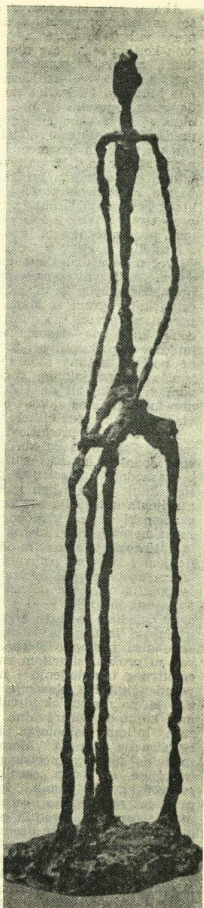
Umetničkom delu ne prilazi se — ko je posumnjao u to? — kao što se prilazi jednoj osobi, jednom živom biću, nekom prirodnom fenomenu. Pesma slika, skulptura, zahtevaju da ih posmatramo posedujući izvestan broj kvaliteta. Ali, govorimo o slici.

Mada se jedno živo lice ne prepušta tako lako, ipak nije potreban veliki napor da bi se otkrio njegov značaj. Verujem — usudujem se reći — verujem da je važno izolovati ga. Ako ga moj pogled izdvaja od svega što ga okružuje, ako moj pogled (moja pažnja) ne dozvoljava da se ovo lice stopi sa ostalim svetom i ako ono umakne beskrajsnosti svojim sve neodređenijim značenjem, izvan sebe, a ako je, suprotno tome, postignuta ova usamljenost kojom je moj pogled odvajao od sveta, onda će samo njegov značaj priteći i nagomilati se u ovo lice — ili ovu osobu ili ovo biće ili ovaj fenomen. Hoću da kažem da upoznavanje jednog lica, ukoliko želimo da bude estetsko, ne sme biti istorijsko.

Za posmatranje jedne slike potrebno je jedan veći napor, jedan kompleksniji postupak. U stvari, ovde je slikar — ili skulptor — već izvršio gore opisani postupak umesto nas. Prema tome nama je data usamljenost prikazane osobe ili predmeta, a mi koji gledamo da bi je videli i bili pokrenuti njome, moramo posedovati osećanje prostora, ne njegovog kontinuiteta već diskontinuiteta.

Svaki predmet stvara svoj beskrajni prostor.

Kad gledam sliku kao što sam rekao, ona mi se ukazuje u svojoj apsolutnoj usamljenosti predmeta, kao slika. Ali nije me to zanimalo. Ono što ona prikazuje, želim, dakle istovremeno da uhvatim ovu sliku na platnu i realni predmet koji ona donosi, u njihovoj usamljenosti. Moram, prema tome, najpre pokušati da izolujem, u njenom značenju, sliku kao predmet (platno, okvir, itd.) tako da više ne pripada ogromnoj porodici slikarstva, ali da se slika sa platna spoji sa mojim osećanjem prostora, sa mojim poznavanjem usamljenosti predmeta, bića ili događaja na gore opisan način. Kodog nije nikada bio zadivljen ovom usamljenošću neće priznavati lepotu slikarstva. Ko to tvrdi laže.

ALBERTO GIACOMETTI
— esile donna seduta, 1956.

Ja slabo razumem ono što u umetnosti nazivaju novatorstvom. Da li bi trebalo da jedno umetničko delo bude shvaćeno od budućih generacija? Ali čemu? Sta bi to značilo? Da bi ga mogle koristiti? Zbog čega? Ne shvatam. Ali mnogo bolje shvatam — mada vrlo nejasno — da svako umetničko delo, ukoliko želi da dostigne najgrandioznije razmere, mora, sa beskrajsnim strpljenjem i marljivošću, od trenutaka njegovog stvaranja, proći hiljadama godina i, ako je moguće, dostići većitu noć nastanenu mrtvima koji će se u ovom umetničkom delu prepoznati.

Ne, ne, umetničko delo nije suđeno maloletnim generacijama. Ono je ponuđeno beskrajsnom svetu mrtvih. Koji ga prihvata. Ili odbija. Ali mrtvi o kojima govorim nikada nisu živeli. Ili ja to zaboravljam. Živeli su toliko da život zaborave i da im on posluži kao prelaz preko spokojne obale na kojoj čekaju znak — koji je odavde došao — i koji oni prepoznaju. Mada ovde prisutne, gde su dakle, te Dakometijevе figure o kojima sam govorio, ako ne u smrti? Odatle beže na svaki poziv našeg oka da bi nam se približile.

Kada bi trebalo da napravi poklon nekome koga cenim ili volim, možda bi mu poslao, ubeđen da će ga time počastiti, kovčestu strugotinu ili komad kore od breze koje je pokupio negde kod stala.

Čovek koji hoda, tanak. Njegova noga savijena. Nikada se neće zaustaviti. Hoda čvrsto po zemlji, to jest po sferi.

Vrlo poznato i stalno veselje mojih prstiju kad ih — zatvorenih očiju — šetam statuu.

— Bez sumnje, govorim sam sebi, svaka statua od bronz pruža prstima istu sreću. Kod prijatelja koji imaju dve male statue, verne kopije Donatela, želim da ponovim isto osećanje: bronz više ne odgovara, nema, mrtva.

Dakometi ili vajar za slepe.

Dakometi ne radi za svoje savremenike, ni za buduće generacije: on vaja statue koje očaravaju i mrtve.

Izbor i prevod Maristela Matulić